

تعیین جایگاه ورزش در بین خانوارهای ساکن شهر اصفهان

سپیده صباغ^۱، دکتر قاسم رحیمی^۲، دکتر مجید صامتی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۸۹/۳/۸

تاریخ پذیرش مقاله: ۸۹/۸/۳

چکیده

این پژوهش به منظور تعیین سهم ورزش در سبد مصرفی خانوار شهر اصفهان انجام شد. تحقیق حاضر از نوع توصیفی است که به روش پیمایشی انجام شده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه‌ای محقق ساخته بود. اعتبار محتوایی آزمون با استفاده از آزمون کندال ۰/۸۲ محاسبه شد. برای سنجش پایایی این پرسشنامه از تکنیک آزمون-آزمون مجدد استفاده شد و ضریب همبستگی آن ۰/۸۸ به دست آمد. جامعه آماری این تحقیق بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵، ۴۴۱۸۷۴ خانوار در قالب ۱۱ منطقه برآورد شد که ۸۱۴ خانوار از بین سه منطقه انتخاب شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد بین میزان مخارج ورزشی خانوار بر اساس تفاوت‌های فردی (سن، میزان تحصیلات، تعداد فرزندان) تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/001$). همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهد بین میانگین مخارج مربوط به فعالیت‌های ورزشی به کل مخارج خانوار، بر اساس منطقه محل سکونت تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/001$). بین نگرش خانوارهای اصفهانی به ورزش و فعالیت بدنی، بر اساس منطقه محل سکونت نیز تفاوت معنی‌داری مشاهده می‌شود ($P=0/001$). یافته‌های تحقیق همچنین نشان داد برای گروه درآمدی بیش از ۹۰۰ هزار تومان، ورزش کالایی پست محسوب می‌شود، در حالی که برای گروه‌های درآمدی ۱۰۰ تا ۸۹۹ هزار تومان، کالایی تجملی تا نرمال محسوب می‌شود. به طور کلی، با توجه به یافته‌های این پژوهش ورزش سهم ناچیزی از سبد مصرفی خانوار شهر اصفهان را به خود اختصاص می‌دهد.

کلید واژه‌های فارسی: ورزش، سبد مصرفی خانوار، مخارج ورزشی.

Email: sabbagh_se@yahoo.com

۱. کارشناس ارشد تربیت بدنی (نویسنده مسئول)

۲. استادیار دانشگاه خوارسگان

۳. دانشیار دانشگاه اصفهان

مقدمه

ورزش و تفریحات سالم صنعتی پردرآمد است که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم در توسعه اقتصادی کشورهای پیشرفته دخالت دارد (۱). یکی از مهم‌ترین فواید ورزش، سلامتی و حفظ آن است که مزایای فراوانی برای اقتصاد هر کشور به ارمغان می‌آورد، به‌طوری که می‌توان با کاهش غیبت و افزایش بهره‌وری که مرتبط با سلامتی و نیروی انگیزشی است و کاهش هزینه‌های مراقبت و درمان که به دلیل افزایش سطح آمادگی عمومی جامعه است، سود سرشاری به جامعه تزریق کرد (۲).

از سویی دیگر، ورزش عملاً با جنبه‌های اقتصادی از رسانه‌های گروهی گرفته تا پوشاک، غذا و تجهیزات در هم تنیده است و می‌تواند با تأثیرات اقتصادی مستقیم و غیرمستقیم مانند ایجاد اشتغال، درآمدزایی، تأثیر خانوار، جذب تماشاگر و گردشگری، شرط‌بندی، کاهش هزینه‌های درمان، ارتقای سطح سلامتی و افزایش عملکرد کارکنان بر اقتصاد ملی کشورها اثرگذار باشد (۳).

امروزه، ورزش در کشورهای صنعتی از شاخه‌های اقتصاد محسوب می‌شود و به‌تنهایی، ۲٪ تولید ناخالص داخلی را بر عهده دارد (۴)؛ به عبارت دیگر می‌توان گفت ورزش به دلایل مختلف اهمیت خاصی پیدا کرده است و مشارکت بیش از ۶۰ درصد مردم در فعالیت‌های ورزشی و اختصاص یافتن بیش از ۹۰ درصد تولید ناخالص داخلی به هزینه‌های ورزشی در برخی از کشورهای پیشرفته موجب رشد چشمگیر صنعت ورزش شده تا جایی که سرانه هزینه ورزشی در برخی کشورهای پیشرفته بیش از ۱۰۰ تا ۳۰۰ دلار است (۵).

از آنجا که هزینه‌های ورزشی خانوار با میزان رواج ورزش در هر کشوری متناسب است (۵) و هر شرکت‌کننده، خریدار محسوب می‌شود؛ بنابراین هزینه‌های ورزشی خانوار به‌طور مستقیم با مشارکت مردم در ورزش ارتباط دارد؛ به عنوان مثال مخارج ورزشی خانوار نسبت به کل هزینه‌های خانوار در کشورهایی مانند اسکاتلند، انگلستان، کانادا و هنگ‌کنگ، به ترتیب ۲/۵، ۲/۴، ۲/۱۸ و ۱/۲۴ درصد است (۲، ۵، ۶). در ایران این میزان، ۰/۱۷ درصد در سال ۱۳۸۰ برآورد شده است و از مهم‌ترین دلایل آن می‌توان به زیاد بودن سهم هزینه‌هایی چون مسکن و خوراکی در سبد هزینه‌های خانوار، کم بودن میزان متوسط درآمد سالانه خانوار نسبت به هزینه‌ها، بالا بودن میزان تورم در کشور و مشارکت نکردن درصد قابل توجه مردم در فعالیت‌های ورزشی، در مقایسه با کشورهای پیشرفته اشاره کرد (۷).

مخارج ورزشی خانوار را می‌توان با اندازه بازار کالاهای ورزشی در هر کشور متناسب دانست (۸)؛ به‌طور مثال در ایران میزان مبادلات بین‌المللی به‌طور معنی‌داری کمتر از کشورهای پیشرفته است که مهم‌ترین دلایل آن را باید کوچک بودن اندازه بازار کالاهای ورزشی و هزینه‌های ورزشی خانوار دانست (۹).

تحقیقات نشان داده است میزان درآمد افراد در مخارج ورزشی خانوار، نقش مهمی ایفا می‌کند، به این صورت که از هر دلار درآمد اضافه‌تر، سه سنت خرج ورزش می‌شود؛ به عبارت دیگر، خانواده‌هایی با درآمد ۲۰ هزار دلار در سال، حدود ۸۰۰ دلار به ورزش اختصاص می‌دهند و برای درآمدهای بالاتر از ۲۰ هزار دلار، به ازای هر ده‌هزار دلار درآمد اضافی، حدود ۳۰۰ دلار به ورزش اختصاص می‌یابد (۱۰).

می‌توان گفت ورزش کالایی در سبد مصرف‌کننده است که می‌تواند جایگاهی ویژه داشته باشد، از این نظر که رابطه جایگزینی و مکملی قوی‌ای با سایر کالاهای مصرفی مانند غذا، لباس، بهداشت، تفریح، مطالعه و ... داشته باشد. مخارج مربوط به ورزش می‌تواند سایر مخارج مصرفی فوق را تحت تأثیر قرار دهد. محدودیت درآمد مصرف‌کننده موجب خواهد شد که هنگام انتخاب، کالاها را به کالاهای ضروری، معمولی و تجملی یا پست دسته‌بندی کند (۱۱).

در کشورهای در حال توسعه، متأسفانه هر گاه محدودیت‌های درآمد برای مصرف‌کننده ایجاد شود، اولین کالایی که از سبد مصرفی وی حذف می‌شود ورزش است و به دنبال آن تفریح، مطالعه و ...؛ زیرا با این کالای مهم، به‌صورت کالاهای مصرفی و کوتاه مدت نگاه می‌کند و از نبود منابع و خسارات بلندمدت آن که در اقتصاد به پیامدهای خارجی با بیرونی^۱ موسوم است، غافل می‌مانند.

یکی از پیامدهای بیرونی حذف ورزش، مبتلا شدن به بیماری‌های گوناگون است و اگر بتوان نقش ورزش را در سبد مصرفی خانوار پررنگ‌تر کرد، می‌توان صرفه‌جویی قابل ملاحظه‌ای در بخش بهداشت و درمان خانواده داشت. به‌طور مثال میانگین هزینه بهداشت و درمان یک خانوار شهری در سال ۱۳۸۶، ۶۴۷۲۱۵ تومان بوده است. این هزینه برای بخش تفریحات سرگرمی در همان سال، ۹۲۲۸۱ تومان و هزینه بهداشت و درمان هفت برابر تفریحات و سرگرمی بوده است، هزینه ورزش نیز بخشی از این هزینه به‌شمار می‌رود که قابل تأمل است (۱۲).

این پژوهش درصدد جایگزینی مخارج ورزش با مخارج دیگری است که به دلیل شرکت نکردن در ورزش به‌عنوان مخارج سلامت خانوار هزینه می‌شود؛ بنابراین به دلیل مزایای فراوانی که

برای ورزش شمرده می‌شود، این پژوهش قصد دارد میانگین نسبت مخارج مربوط به فعالیت ورزشی را به کل مخارج خانوار، براساس منطقه محل سکونت تعیین کند.

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به اینکه در این پژوهش، پژوهشگر در صدد بررسی سهم مخارج ورزش از کل مخارج خانوار، با استفاده از نظرات خانواده‌ها بوده است؛ بنابراین، پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های توصیفی است که به روش پیمایشی انجام شده است.

اعتبار محتوایی آزمون، با استفاده از آزمون کندال ۰/۸۲ محاسبه شد. برای سنجش پایایی پرسشنامه از تکنیک آزمون-آزمون مجدد استفاده شد و ضریب همبستگی آن ۰/۸۸ به‌دست آمد که نشان‌دهنده اعتبار و پایایی مناسب پرسشنامه است.

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل تمام خانوارهای شهر اصفهان در سال ۱۳۸۷ است که طبق سرشماری سال ۱۳۸۵، تعداد آنها ۴۴۱۷۸۴ خانوار در ۱۱ منطقه شهری است که هر کدام از این مناطق، به یکی از سه بخش برخوردار، نیمه‌برخوردار و محروم تقسیم بندی شده است.

روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای بود، به این ترتیب که با توجه به گستردگی جامعه آماری، طبق تقسیم‌بندی‌های شهرداری از ۱۱ منطقه شهر اصفهان، سه منطقه ۴، ۵ و ۶ به عنوان مناطق برخوردار، چهار منطقه ۱، ۳، ۸، ۱۰ به عنوان مناطق نیمه‌برخوردار و چهار منطقه ۲، ۷، ۹، ۱۱ به عنوان مناطق محروم در نظر گرفته شد. سپس، از میان سه منطقه برخوردار، منطقه ۶، از میان چهار منطقه نیمه‌برخوردار، منطقه ۳ و از میان چهار منطقه محروم، منطقه ۷ به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. پس از آن، با استفاده از نقشه شهری از هر منطقه، پنج خیابان و از هر خیابان چهار کوچه و از هر کوچه حدود چهارده خانوار به صورت تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند و پرسشنامه در اختیار آنها قرار داده شد. برای تعیین حجم نمونه از فرمول ۱ استفاده شد:

$$\frac{Z^2 S^2}{d^2} = \frac{1/96^2 \times 0/53}{N \times 0/05^2} = 814$$

فرمول ۱. تعیین حجم نمونه

از آنجا که واریانس جامعه مورد بررسی در دسترس نبود، ابتدا ۳۰ پرسشنامه در میان جامعه آماری توزیع شد و از واریانس این نمونه استفاده شد.

بر اساس فرمول بالا، حجم نمونه ۸۱۴ خانوار برآورد شد و از این تعداد، ۷۷۷ پرسشنامه به درستی تکمیل و بازگشت داده شد. در مجموع، از منطقه برخوردار ۲۵۷ پرسش نامه، از منطقه نیمه برخوردار ۲۶۴ پرسشنامه و از منطقه محروم ۲۵۶ پرسشنامه جمع آوری شد؛ بدین ترتیب ۹۵٪ پرسشنامه‌ها بازگشت داده شدند و توزیع مجدد پرسشنامه ضرورتی نداشت.

ابزار اندازه‌گیری تحقیق پرسشنامه محقق‌ساخته است. با توجه به اینکه هیچ پرسشنامه استاندارد در زمینه ارزیابی سهم ورزش در سبد مصرفی خانوار وجود نداشت، از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد. این پرسشنامه ۲۴ سؤال داشت و در سه قسمت الف) مشخصات فردی شامل سؤالات ۱ تا ۱۱؛ ب) نگرش و میزان فعالیت بدنی شامل سؤالات ۱۲ تا ۱۷ و ج) مخارج ورزشی خانوار شامل سؤالات ۱۸ تا ۲۴ بود. مخارج ورزشی خانوار در قالب هشت گروه شامل پوشاک، کفش، انواع توپ، فراگیری ورزش‌های مختلف، تهیه بلیت، ورودی و حق عضویت، کرایه لوازم، کتاب‌ها، نشریات و سایر تجهیزات ورزشی در پرسشنامه گنجانده شد. همه سؤالات به صورت بسته پاسخ طراحی شد و گزینه‌های آن با توجه به نوع پرسش، متفاوت بود؛ به عبارت دیگر، هر یک از سؤالات این پرسشنامه با گزینه‌های متفاوتی طراحی شده تا بتوانند اهداف پژوهش را دنبال کنند.

داده‌ها با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی با کمک نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد. برای توصیف ویژگی‌های فردی خانوارهای شهر اصفهان و نیز سهم ورزش در سبد مصرفی خانوار از شاخص‌های آمار توصیفی مانند فراوانی ساده، فراوانی درصدی، میانگین، انحراف معیار و شکل‌های مربوط استفاده شد. در سطح آمار استنباطی ابتدا، برای اطمینان از وجود تجانس واریانس در بین مخارج ورزشی از آزمون لوین و برای آزمون سؤالات تحقیق از آزمون تحلیل واریانس (F) استفاده شد که به علت معنی‌دار بودن اختلاف از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

همان‌گونه که یافته‌های جدول ۱ نشان می‌دهد بین میانگین مخارج ورزشی خانوار شهروندان اصفهان بر اساس سن تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($p=0/001$) و بر اساس آزمون تعقیبی که انجام شد، میانگین گروه سنی ۳۶ تا ۴۰ سال به‌طور معنی‌داری بزرگ‌تر از گروه‌های سنی دیگر بوده است.

جدول ۱. مقادیر میانگین و انحراف معیار نمرات میزان مخارج ورزشی خانوار بر اساس سن

سطح معنی‌داری	F	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین مخارج ورزشی خانوار (تومان)	شاخص‌های آماری
					سن
۰/۰۰۱	۷/۷۳	۶	۳۸۹۷۹/۹۴	۳۷۳۹۰/۱۹	۲۰-۲۵ سال
			۴۲۸۷۷/۹۷	۴۲۸۳۱/۱۷	۲۶-۳۰ سال
			۲۹۲۰۴/۰۸	۲۹۴۴۸/۲۸	۳۱-۳۵ سال
			۵۰۸۵۹/۱۲	۶۱۴۴۷/۳۷	۳۶-۴۰ سال
			۲۴۰۷۵/۹۷	۲۱۹۱۶/۶۷	۴۱-۴۵ سال
			۳۹۳۸۷/۱۷	۳۰۸۴۲/۵۹	۴۶-۵۰ سال
			۴۱۷۳۵/۸۷	۳۹۴۵۴/۵۵	۵۰ سال و بالاتر

همان‌گونه که یافته‌های جدول ۲ نشان می‌دهد بین میانگین مخارج ورزشی خانوار شهروندان اصفهان، بر اساس تحصیلات تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($p=0/001$) و بر اساس آزمون تعقیبی، میانگین میزان مخارج ورزشی افراد با سطح تحصیلات ابتدایی، سیکل و دیپلم به‌طور معنی‌داری کمتر از فوق دیپلم، لیسانس، دکتری و فوق لیسانس است.

جدول ۲. مقادیر میانگین و انحراف معیار نمرات میزان مخارج ورزشی خانوار بر اساس میزان تحصیلات

سطح معنی‌داری	F	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین مخارج ورزشی خانوار (تومان)	شاخص‌های آماری
					میزان تحصیلات
۰/۰۰۱	۱۳/۸۳	۶	۳۰۷۱۰/۷۱	۱۷۰۶۳/۸۳	ابتدایی
			۳۸۰۰۵/۶۵	۳۴۰۴۴/۹۴	سیکل
			۳۶۱۹۵/۲۱	۳۳۸۹۶/۶۸	دیپلم
			۴۵۷۳۸/۸۴	۵۰۸۰۴/۳۵	فوق دیپلم
			۳۸۴۶۵/۸۸	۴۵۱۹۶/۸۱	لیسانس
			۴۶۲۰۹/۸۰	۸۴۲۹۴/۱۲	فوق لیسانس
			۴۲۷۲۵/۸۷	۷۱۵۰۰	دکتری

همان‌گونه که یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد، بین میانگین مخارج ورزشی خانوار شهروندان اصفهان بر اساس تعداد فرزندان تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($p=0/001$) و بر اساس آزمون تعقیبی، میانگین میزان مخارج ورزشی خانوارهای دارای پنج فرزند به‌طور معنی‌داری کمتر از خانوارهای بدون فرزند تا چهار فرزند است.

جدول ۳. مقادیر میانگین و انحراف معیار نمرات میزان مخارج ورزشی خانوار بر اساس تعداد فرزندان

سطح معنی داری	F	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین (تومان)	شاخص‌های آماری تعداد فرزندان
۰/۰۰۱	۴/۹۴	۶	۴۰۰۹۵/۹۷	۴۰۴۵۶/۶۵	بدون فرزند
			۴۴۶۱۸/۸۳	۳۶۱۳۹/۱۳	یک فرزند
			۳۸۱۵۲/۸۸	۴۷۵۶۶/۶۷	دو فرزند
			۴۳۰۲۰/۹۱	۳۵۷۵۷/۷۰	سه فرزند
			۴۱۱۹۲/۴۲	۴۳۹۷۴/۳۶	چهار فرزند
			۱۸۴۴۱	۹۶۰۰	پنج فرزند
			۱۰۱۹۸/۰۴	۷۰۰۰	شش فرزند و بالاتر

همان‌گونه که یافته‌های جدول ۴ نشان می‌دهد، بین میانگین نسبت مخارج مربوط به فعالیت‌های ورزشی به کل مخارج خانوار، بر اساس منطقه محل سکونت تفاوت معنی داری وجود دارد ($p=0/001$)، در حالی که خانوارهای منطقه برخوردار، بیشترین میزان مخارج مربوط به فعالیت ورزشی را نسبت به کل مخارج خانوار دارند و خانوارهای منطقه نیمه‌برخوردار کمترین میزان را دارند و در مجموع، ۰/۸۸ درصد کل هزینه خانوارها به مخارج مربوط به فعالیت‌های ورزشی اختصاص دارد.

جدول ۴. مقادیر میانگین و انحراف معیار نسبت مخارج مربوط به فعالیت‌های ورزشی به کل مخارج خانوار بر اساس منطقه محل سکونت

سطح معنی داری	F	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین	شاخص‌های آماری محل سکونت
۰/۰۰۱	۱۲/۳۷	۲	۰/۵۸	۱/۲۶	برخوردار
			۰/۶۱	۰/۸۹	نیمه برخوردار
			۰/۴۱	۰/۴۹	محروم

با توجه به اینکه در پرسشنامه، در مورد نگرش به صورت بلی یا خیر سؤال شده بود، فراوانی بلی یا خیر محاسبه شد و به همین دلیل از آزمون مجذور کای استفاده شد. طبق نتایج به دست آمده در جدول ۵، χ^2 مشاهده شده در سطح $p \leq 0/05$ ، رابطه معنی داری بین نگرش خانوارهای اصفهانی به ورزش، بر اساس منطقه محل سکونت نشان می‌دهد؛ به عبارت دیگر، بین نگرش خانوارهای اصفهانی ساکن مناطق برخوردار و نیمه‌برخوردار و محروم تفاوت معنی داری وجود دارد.

جدول ۵. نتایج آزمون مجذور کای در خصوص مقایسه نگرش خانوارهای اصفهانی به ورزش بر اساس منطقه محل سکونت

فراوانی	X^2	D_f	سطح معنی داری
۷۷۷	۲۹/۸۲	۲	۰/۰۰۱

جدول ۶ نشان می‌دهد درصد خانوارهایی که دیدگاهی مثبت به ورزش دارند در بین مناطق برخوردار و نیمه‌برخوردار بیشتر از منطقه محروم است.

جدول ۶. مقادیر فراوانی ساده و درصدی نگرش خانوارهای اصفهانی به ورزش بر اساس منطقه محل سکونت

محل سکونت	بلی		خیر	
	فراوانی ساده	فراوانی درصدی	فراوانی ساده	فراوانی درصدی
برخوردار	۲۴۹	۹۶/۱	۱۰	۳/۹
نیمه‌برخوردار	۲۴۹	۹۴/۷	۱۴	۵/۳
محروم	۲۱۴	۸۳/۹	۴۱	۱۶/۱

در علم اقتصاد برای تعیین نوع بهر کالا به لحاظ ضروری، نرمال، تجملی یا پست بایستی کشش درآمدی را به تفکیک گروه‌های درآمدی مختلف، محاسبه کرد که برای محاسبه کشش درآمدی از فرمول (۲) استفاده شده است. در این رخصوص، پارامترهای میانگین طبقه درآمدی، میانگین مخارج ورزشی برای هر گروه، میزان تغییرات درآمد و تغییرات میانگین مخارج ورزشی از هر گروه به گروه دیگر مورد نیاز است. از سوی دیگر، کشش درآمدی تقاضا حساسیت نسبی مقدار تقاضا به تغییر در درآمد است؛ به بیان دیگر تغییر نسبی در مقدار تقاضا تقسیم بر تغییر نسبی درآمد اسمی است. همچنین اگر کشش درآمدی کالایی کم باشد (کمتر از یک)، مقدار تقاضا نسبت به تغییرات درآمد خیلی حساس نیست و مقدار مصرف، صرف نظر از سطح درآمد، تقریباً ثابت می‌ماند. این مطلب بیان‌کننده آن است که کالای مورد نظر کالایی ضروری است، اما کالای نرمال به کالایی گفته می‌شود که میزان تقاضای آن به‌طور مستقیم با درآمد حقیقی تغییر کند، در صورتی که کشش درآمدی بیشتر از یک نشان می‌دهد که کالای مورد نظر، کم و بیش کالایی تجملی است. همچنین اگر کشش درآمدی منفی باشد؛ یعنی با افزایش درآمد خانواده مصرف آن کالا کاهش یابد، به این معنی است که آن کالا پست است (۱۱).

بر اساس نتایج موجود در جدول ۷، می‌توان گفت برای گروه درآمدی بیش از ۹۰۰ هزار تومان، کسش درآمدی منفی است؛ بنابراین ورزش برای این گروه درآمدی، کالایی پست محسوب می‌شود، در حالی که برای سایر گروه‌های درآمدی از ۱۰۰ تا ۸۹۹ هزار تومان، کالایی تجملی تا نرمال محسوب شده است.

محاسبه کسش درآمدی ورزش برای گروه‌های کم درآمد، گویای تجملی بودن کالا نیست؛ زیرا معمولاً بر اساس تئوری رفتار مصرف‌کننده، چنانچه کسش درآمدی برای کالایی، بیشتر از یک باشد، تجملی تلقی می‌شود، ولی گروه‌های کم‌درآمد چون نیازهای اولیه ارضا نشده بیشتری دارند، افزایش درآمدهای اولیه خود را صرف آنها می‌کنند و در مراحل بعدی افزایش در آمد، متناسب آن مخارج ورزشی را افزایش خواهند داد.

در جدول ۷ میانگین طبقه درآمدی و میزان درآمد هر گروه را نشان می‌دهد که در فرمول (۲) با (M) نشان داده شده است. (Q) میانگین مخارج ورزشی هر گروه درآمدی است که از اطلاعات موجود در پرسشنامه استخراج شده است. همچنین (ΔM) و (ΔQ)، به ترتیب تغییرات درآمد و تغییرات میانگین مخارج ورزشی از هر گروه به گروه بعدی است.

جدول ۷. کسش درآمدی گروه‌های درآمدی مختلف

شاخص‌های آماری میزان درآمد	میانگین طبقه درآمدی (M)	میانگین مخارج ورزشی (Q)	تغییرات درآمد (ΔM)	تغییرات میانگین مخارج ورزشی (ΔQ)	کسش درآمدی (ε1)
۱۰۰-۲۹۹ هزار تومان	۲۰۰	۳۰۴۷۹			
۳۰۰-۴۹۹ هزار تومان	۴۰۰	۳۳۸۳۸			۰/۱۵۷
۵۰۰-۶۹۹ هزار تومان	۶۰۰	۴۱۴۰۰			۰/۵۰۲
۷۰۰-۸۹۹ هزار تومان	۸۰۰	۴۷۱۵۳			۰/۴۵۴۷
بیش از ۹۰۰ هزار تومان	۱۰۰۰	۴۵۸۴۸			-۰/۱۲۶

$$\varepsilon_1 = \frac{\Delta Q}{\Delta M} \times \frac{M_1 + M_2}{Q_1 + Q_2}$$

فرمول ۲. تعیین کسش درآمدی (11)

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های تحقیق نشان داد، بین میانگین مخارج ورزشی خانوار بر اساس سن افراد مورد مطالعه تفاوت معنی‌داری وجود دارد (جدول ۱). بررسی میانگین‌ها نشان داد، بیشترین میزان مخارج مربوط به گروه سنی ۳۶ تا ۴۰ سال و کمترین آن مربوط به ۴۱ تا ۴۵ سال است. با توجه به

یافته‌های پژوهش حوزه ویزو (۱۳) مبنی بر اینکه سن، جزء نیازهای غیراقتصادی ورزش محسوب می‌شود، این موضوع با یافته‌های پژوهش وی هم‌خوانی ندارد.

یافته‌ها بر اساس میزان تحصیلات نشان داد بین میزان مخارج ورزشی خانوار بر اساس میزان تحصیلات تفاوت معنی‌داری وجود دارد (جدول ۲). یافته‌ها نشان داد بیشترین میزان مخارج مربوط به افرادی با سطح تحصیلات فوق لیسانس بوده، در حالی که کمترین میزان مربوط به افرادی بوده که تحصیلات آنها در سطح ابتدایی است؛ بنابراین، افرادی که سطح تحصیلات دانشگاهی و عالی داشته‌اند، مخارج بیشتری را به ورزش اختصاص داده‌اند. بعد از افراد فوق لیسانس، بیشترین میزان افراد با سطح تحصیلات دکتری، فوق دیپلم و لیسانس بوده است. بر همین اساس می‌توان چنین گفت که تحصیلات دانشگاهی موجب آگاهی بیشتر افراد در مورد ورزش و تأثیر آن بر سلامت جسمانی و روانی می‌شود و در نتیجه، سهم بیشتری از درآمد خانواده را به مخارج ورزشی اختصاص می‌دهند.

یافته‌ها بر اساس تعداد فرزندان نشان داد بین میزان مخارج ورزشی خانوارها بر اساس تعداد فرزندان تفاوت معنی‌داری وجود دارد (جدول ۳). بررسی میانگین‌ها نشان می‌دهد خانواده‌هایی که دو فرزند دارند، بیشترین میزان مخارج را داشته‌اند، در حالی که خانواده‌های دارای شش فرزند و بیشتر، کمترین میزان مخارج ورزشی را داشته‌اند. این یافته‌ها نشان می‌دهد تعداد فرزندان کمتر می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های ورزشی خانواده‌ها تأثیر بگذارد و سبب شود آنها بیشتر به ورزش توجه کنند؛ زیرا بعد از خانواده‌های دو فرزندی، میزان مخارج خانواده‌های تک فرزندی و بدون فرزند نیز مناسب بوده است، در حالی که کمترین میزان مخارج ورزشی مربوط به خانواده‌های پنج و شش فرزندی و بیشتر است و این نشان می‌دهد که هزینه‌های زیاد این خانواده‌ها برای تأمین غذا، پوشاک و مسکن، مانع از صرف هزینه بیشتر برای مخارج ورزشی می‌شود و این خانواده‌ها منابع مالی بیشتری برای تأمین هزینه‌های ورزشی ندارند. این موضوع با یافته‌های پژوهش عسکریان و جعفری (۱۳۸۷) همسو است؛ زیرا آنها نیز یکی از دلایل کم بودن مخارج ورزشی خانواده‌ها را هزینه‌های مسکن، غذا و پوشاک خانواده‌ها گزارش کردند و معتقدند زیاد بودن این هزینه‌ها مانعی برای مخارج ورزشی خانواده‌ها محسوب می‌شود؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تعداد فرزندان کمتر می‌تواند در برنامه‌ریزی ورزشی و مخارج ورزشی خانواده‌ها تأثیر مستقیم بگذارد.

بین نسبت مخارج مربوط به فعالیت ورزشی به کل مخارج خانوار بر حسب سه منطقه برخوردار، نیمه‌برخوردار و محروم تفاوت معنی‌داری مشاهده می‌شود (جدول ۴) که در این خصوص،

بیشترین میزان، نسبت مخارج مربوط به منطقه برخوردار و کمترین آن مربوط به منطقه محروم است.

در منطقه برخوردار بیشترین میزان مخارج مربوط به فعالیتهای ورزشی به کل مخارج خانواده مشاهده می‌شود که ۱/۲۶ درصد است، در حالی که در منطقه نیمه‌برخوردار، میانگین نسبت مخارج مربوط به فعالیت ورزشی به کل مخارج خانوار ۰/۸۹ درصد و در منطقه محروم ۰/۴۹ درصد است و در مجموع، ۰/۸۸ درصد از کل مخارج خانوارها به فعالیتهای ورزشی اختصاص داده شده است، در حالی که در کشورهای دیگر این نسبت بیشتر از شهر اصفهان است؛ به‌طور مثال طبق نتایج تحقیق باروس و همکاران (۲۰۰۰)، این نسبت در کشور نروژ ۱/۲۴ درصد است، ساندرسن و همکاران (۲۰۰۰) این میزان را در انگلیس ۲ درصد گزارش کرده‌اند، میلز (۲۰۰۲)، این نسبت را ۱/۴۶ درصد در کشور کانادا و مرکز تحقیقات صنعت گردشگری در اسکاتلند (۲۰۰۱) این نسبت را که بالاترین میزان است، ۲/۵ درصد گزارش داده‌اند. همچنین عسکریان و جعفری (۱۳۸۷) این میزان را در ایران در سال ۱۳۸۰، ۰/۱۷ درصد اعلام کرده‌اند؛ بنابراین نسبت مخارج ورزشی خانوار به کل مخارج در اصفهان، در مقایسه با کشورهای دیگر کم است و این اختلاف می‌تواند به دلیل اختلاف سطح درآمد، رفاه، فرهنگ، تسهیلات و امکانات باشد. کشورهای نروژ، انگلیس، کانادا و اسکاتلند از کشورهایی محسوب می‌شوند که سطح رفاه در آنها بالاست و درآمد مردم درآمد بیشتر از ایران است؛ به همین دلیل هزینه بیشتری برای فعالیتهای ورزشی پرداخت می‌کنند. از سوی دیگر، در این کشورها برای مشارکت مردم در فعالیتهای ورزشی امکانات بیشتری وجود دارد و مردم با کمترین مشکل می‌توانند به فعالیتهای ورزشی بپردازند. این مطلب در کتاب گرتون و تیلور (۲۰۰۰) بیان شده است که دولت باید یارانه‌های فراوانی برای ایجاد تسهیلات در بخش ورزش حرفه‌ای و به‌ویژه ورزش همگانی در نظر گیرد.

یکی از نکات قابل توجه این است که نسبت مخارج ورزشی به کل مخارج خانوار در سال ۱۳۸۰ در ایران ۰/۱۷ درصد گزارش شده و اکنون در اصفهان ۰/۸۸ درصد گزارش می‌شود که این افزایش درصد، با وجود افزایش تورم و گرانی، ممکن است به دلایل مختلفی چون افزایش سطح فرهنگ و تحصیلات مردم و افزایش آگاهی مردم در مورد جایگاه ورزش در سلامت فرد و خانواده باشد. به‌علاوه، عدد به‌دست آمده منحصراً مربوط به شهر اصفهان است و روستاها را در بر نمی‌گیرد. واضح است که در صورت شمول روستاها در این تحقیق، عدد به‌دست آمده کمتر از مقدار فعلی به‌دست می‌آید.

بین نگرش خانوارهای اصفهانی به ورزش و فعالیت‌های بدنی، تفاوت معنی‌داری مشاهده شد (جدول ۵). یافته‌ها نشان داد، میزان نگرش مثبت و تمایل خانوار به ورزش در ساکنین مناطق برخوردار و نیمه‌برخوردار یکسان است، در حالی که سطح نگرش به ورزش در ساکنین مناطق محروم درصد کمتری دارد (جدول ۶)، ولی به لحاظ فراوانی، نگرش آنها نیز به ورزش مثبت است و این نشان می‌دهد که امروز، نگاه به ورزش عاملی برای پیشگیری از بروز رفتارهای ضد اجتماعی و بیماری‌ها در بین تمام اقشار مردم است و آگاهی‌های لازم در مورد ورزش در جامعه افزایش یافته است. در تحقیق بلوم و همکاران (۲۰۰۵) نیز این موضوع مطرح شده که با افزایش نگرش مثبت در بین مردم، می‌توانیم شاهد رشد ارزش‌ها و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در جامعه باشیم. در واقع، نگاه مثبت به ورزش از سوی خانواده‌های جوانان، ضرورتی برای سالم سازی جامعه محسوب می‌شود و افزایش و حفظ امنیت جامعه را در پی خواهد داشت. در این خصوص، آلیسون (۲۰۰۶) معتقد است برای افزایش نگرش مثبت به ورزش باید ورزش را در تمامی مناطق و شهرها توسعه داد، به طوری که مناطق محروم و برخوردار، امکانات ورزشی یکسانی داشته باشند. بسیاری از ورزشکاران نخبه از مناطق محروم برخاسته‌اند و علت اصلی آن وجود نگرش مثبت در بین اعضای خانواده‌های این مناطق به ورزش بوده که توانسته است آنها را در سطح اول قهرمانی جهان مطرح کند.

یافته‌ها نشان می‌دهد برای گروه درآمدی بیش از ۹۰۰ هزار تومان، کسب درآمدی منفی است؛ بنابراین ورزش برای این گروه درآمدی کالایی پست محسوب می‌شود، در حالی که برای سایر گروه‌های درآمدی از ۱۰۰ تا ۸۹۹ هزار تومان، ورزش کالایی تجملی تا نرمال تلقی می‌شود (جدول ۷). بر اساس این یافته‌ها به نظر می‌رسد سطح انتظارات گروه‌های پردرآمد از امکانات ورزشی در اختیار یا موجود بیشتر است، بنابراین ورزش برای این گروه خاص می‌تواند کالایی پست تلقی شود. اگر جدا از مسائل بهداشتی- جسمانی ورزش، ورزش را کالایی تفریحی- سرگرمی در نظر بگیریم، شاید برای گروه فوق، امکانات جایگزین مانند استفاده از گردشگاه‌ها، پارک‌های محلی، مسافرت، باغ خصوصی، ویلا و ... توجیه‌پذیر باشد.

نتایج به دست آمده گویای آن است که دامنه درآمدی در انتخاب ورزش، با توجه به دسترسی به آن بسیار مهم است. برای گروه‌های درآمدی کمتر از ۸۹۹ هزار تومان، سایر تفریحات پرهزینه قلمداد می‌شود؛ از این رو، برای پر کردن اوقات فراغت، ورزش‌هایی با هزینه اندک مورد تقاضاست و می‌توان گفت که ورزش برای گروه‌های درآمدی کمتر از ۸۹۹ هزار تومان، کالایی تجملی تا لوکس است، اما برای گروه‌های بالاتر از آن، با توجه به این موضوع، پست تلقی شود. در عین حال باید دانست که بُعد خانوار، به‌ویژه برای گروه‌های درآمدی کمتر از ۸۹۹ هزار

تومان، در اندازه تقاضا بسیار مهم است، به گونه‌ای که سهم مخارج ورزشی را تغییر و در نتیجه، تقاضای فردی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

منابع:

۱. عسکریان، فریبا، فرجی دانا، احمد، گودرزی، محمود، جعفری، افشار، (۱۳۸۳). بررسی وضعیت اقتصادی صنعت ورزش ایران در سال‌های ۱۳۷۷ و ۱۳۸۰. حرکت، ۲۴: ۲۵.
2. Mullholland, E. (2008). What sport can do? First published, Canada, The True Sport Report.
۳. مرکز آمار ایران، (۱۳۷۵). الگوی محاسبه محصول ناخالص داخلی روش تولید. چاپ اول. تهران: دفتر اطلاع‌رسانی و پایگاه اطلاعات آماری.
4. Chappelet, J. (2005). Sport and Economic Development. 2nd Magglingen Conference on Sport and Development Sport and Economic Sport. France, December 4-6.
5. Leisure Industries Research Center. (2001). The Economic Importance of Sport in Scotland. Sport Scotland Caledonia House. Research Digest, No: 95.
6. Sanderson, K., Nana, G., Good child, M. (2002). Economic Impact of Sport, Business and Economic Research, Hong Kong Sports Development Board, 4084.
۷. عسکریان، فریبا، جعفری، افشار، (۱۳۸۷). بررسی اقتصادی هزینه‌های ورزشی خانوار ایرانی در سال‌های ۱۳۷۷ و ۱۳۸۰. پژوهش در علوم ورزشی، ۱۸: ۷۵-۸۶.
8. Andreff, W. (1994). The economic of sport in Europe, financing and economic impact, 14th Informal Meeting of European Sport Ministers. Strasbourg Council of Europe, September: 20-23.
۹. عسکریان، فریبا، جعفری، افشار. (۱۳۸۶). بررسی میزان مبادلات بین‌المللی کالاهای ورزشی ایرانی در سال‌های ۱۳۷۷ و ۱۳۸۰. المپیک، ۴: ۹۷-۱۰۳.
10. Bloom, M., Grant, M., Watt, D. (2005). The Socio-economic Benefits of Sport Participation in Canada. The Conference Board of Canada, Publication 015-06: 1-11.
۱۱. فرگوسن، چارلز، (۱۳۸۲). «نظریه اقتصاد خرد». ترجمه روزبهان. چاپ هشتم. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.

۱۲. مرکز آمار ایران، (۱۳۸۶). درگاه ملی آمار ایران. (۲۰ خرداد ۱۳۸۸). قابل دسترس از طریق سایت: <http://www.sci.org.ir/portal/faces/public/sci>

13. Jose Viseu, C. (2000). Economic Sport Demand Determination, 8th Congress of the European Association for Sport Management (EASM). University of Republic of San Marino, September 6-10: 1-11.
14. Barros, C., Ibrahim, M., Szymanski, S. (2000). Transatlantic Sport, The comparative economics of North American and European sports. Edward Elgar Association of Sports Economists, Lisbon, Portugal, November 2-3: 35-41.
15. Sanderson, K., Harris, F., Russel, S., Sheryl, C. (2000). The Economic Benefits of Sport. Hong Kong Sports Development Board, and a Review Research Report, 3: 13-15.
16. Mills, D. (2002). Sports in Canada- Everybody's business, leadership, partnership and accountability. Sub-Committee on the Study of Sport in Canada. Standing Committee on Canadian Heritage. No: 1.
17. Gratton, C., Taylor, P. (2000). Economics of sport and Recreation. London: Spon Press.
18. Allison, L. (2006). The political economy of sport. European Consortium for Political Research Joint Sessions of Workshops, Nicosia, Cyprus, April: 22-26.
19. Bloom M., Grant, M., Watt, D. (2005). The socio-economic benefits of sport participation in Canada. The Conference Board of Canada, Publication, 015-06:1-11.